

Dumitru Gheorghiu

Introducere în filosofia minții

Curs universitar

Volumul 1



Editori:
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU
Director editorial:
MAGDALENA MĂRCULESCU
Coperta:
FABER STUDIO
Redactor:
VICTOR POPESCU
Director producție:
CRISTIAN CLAUDIU COBAN
Dtp:
OFELIA COȘMAN
Corectură:
DUȘA UDREA
SÎNZIANA DOMAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHEORGHIU, DUMITRU
Introducere în filosofia minții / Dumitru Gheorghiu. -
București: Editura Trei, 2015
Bibliogr.
ISBN 978-606-719-200-1

159.9

Copyright © Editura Trei, 2015

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90;
Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-719-200-1

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i>	11
Capitolul 1: Concepte și metode filosofice	21
1.1 Elemente de teoria relațiilor	21
1.2 Condiții și cauze	24
1.3 Identitatea numerică și condiții de identitate	31
1.4 Analiza logică a conceptelor	36
1.5 Propoziții, enunțuri și conținuturi propoziționale	40
1.6 Consistența logică	50
1.7 Posibilitate logică și posibilitate factuală	56
1.8 Condiționali și enunțuri disjunctive	61
1.9 <i>A priori</i> vs <i>a posteriori</i> ; necesar vs contingent	71
1.10 Analiza argumentelor. Evaluarea argumentelor deductive	74
1.11 Argumente eliptice: supoziții tacite	98
1.12 <i>Reductio ad Absurdum</i>	101
1.13 Argumente nedeductive. Argumentul prin analogie și prin recurs la cea mai bună explicație	103
1.14 Experimente mentale în filosofie	113
1.15 Contexte extensionale și contexte intensionale	117
1.16 Rezumat	122
1.17 Întrebări de autoevaluare	128

6	Capitolul 2: Dualismul	130
	2.1 Problema minte–corp	130
	2.2 Dualismul cartezian al substanțelor	134
	2.3 Dualismul non-cartezian al substanțelor. Dualismul proprietăților	153
	2.4 Argumentul închiderii cauzale	161
	2.5 Rezumat și concluzii	169
	2.6 Întrebări de autoevaluare	171
	Capitolul 3: Fizicalismul reductiv	173
	3.1 Behaviorismul analitic	174
	3.2 Reductionismul tip–tip	182
	3.3 Ipoteza realizabilității multiple	186
	3.4 Argumentul cunoașterii	198
	3.5 Cum este să fii liliac?	212
	3.6 Este cumva să fii liliac?	219
	3.7 Rezumat și concluzii	225
	3.8 Întrebări de autoevaluare	228
	Capitolul 4: Semnul mentalului	229
	4.1 Semnul mentalului: intenționalitatea	230
	4.2 Înclinația semantică: atitudini propoziționale	259
	4.3 Au experiențele perceptive conținut propozițional?	268
	4.4 Relevanța cauzală a conținuturilor propoziționale	273
	4.5 Rezumat și concluzii	280
	4.6 Întrebări de autoevaluare	281
	Capitolul 5: Funcționalismul	282
	5.1 Tipuri funcționale	282
	5.2 Argumentul spectrului inversat	287
	5.3 Argumentul creierului chinez	304
	5.4 Rezumat și concluzii	317
	5.5 Întrebări de autoevaluare	318

Capitolul 6: Materialismul eliminativist	320
6.1 Psihologia populară	321
6.2 Argumente pentru materialismul eliminativist	324
6.3 Obiecții la adresa materialismului eliminativist	328
6.4 Rezumat și concluzii	347
6.5 Întrebări de autoevaluare	350
Capitolul 7: Aparență și realitate	351
7.1 Realismul direct și teoria datelor senzoriale	352
7.2 Argumentul bazat pe iluzie și halucinație	356
7.3 Argumentul decalajului temporal	376
7.4 Argumentul calităților secundare	384
7.5 Alte obiecții la adresa teoriei datelor senzoriale	390
7.6 Rezumat și concluzii	397
7.7 Întrebări de autoevaluare	398
<i>Lecturi recomandate</i>	401
<i>Bibliografie generală</i>	406

Cuvânt-înainte

Acest curs universitar a cunoscut mai multe elaborări succesive, de-a lungul anilor în care am predat disciplina *Introducere în filosofia minții* la Facultatea de Psihologie a Universității Titu Maiorescu din București. În toți acești ani, nedumeririle, întrebările și criticile studenților mei au constituit tot atâtea provocări și stimulente pentru a da o formulare cât mai clară și mai apropiată de nevoile lor de cunoaștere a problematicii filosofiei minții, așa cum este ea practică astăzi.

Tematica pe care am abordat-o în acest curs, precum și stilul prezentării se încadrează în ceea ce filosofi numesc astăzi *filosofie analitică*. În prima jumătate a secolului al XX-lea, filosofia analitică era un program de reformulare a problemelor filosofice tradiționale și a modalităților de abordare a acestor probleme, axat pe filosofia limbajului și practicat într-o manieră riguroasă, cât mai apropiată de dezvoltările spectaculoase și rodnice din științele teoretice ale naturii, precum și din matematică și logică. În locul unor sisteme filosofice speculative despre lume ca întreg, filosofi analitici ai aceluși timp propuneau abordarea unor probleme filosofice limitate, dar bine precizate, cu ajutorul unor metode bine definite care, printr-o tehnică a „pașilor mici”, dar

12 bine edificați, să permită reformularea unor probleme filosofice mai generale în modalități mai accesibile unor tentative de soluționare.

Astăzi, filosofia analitică își respectă tradiția, dar nu mai este propriu-zis un program filosofic sau un corp de doctrină al cărei nucleu să fie clarificarea înțelesului unor termeni filosofici, ci este mai curând un *stil* de a face filosofie. Filosofii analitici contemporani continuă să împărtășească opinia că filosofia are mult de câștigat printr-o strânsă legătură cu științele teoretice ale naturii, cu științele sociale și cu științele formale, cum sunt matematica și cu deosebire logica. Astăzi, filosofia analitică este, dacă se poate spune așa, cea mai interdisciplinară dintre disciplinele umaniste, utilizând informații din psihologie, fizică, lingvistica teoretică, știința computerelor și altele într-un mod în care nicio altă disciplină umanistă nu o face. De asemenea, ca și înaintașii lor, filosofii analitici contemporani prețuiesc claritatea și precizia în formularea pozițiilor filosofice într-o problemă sau alta, dobândite prin utilizarea pe scară largă a instrumentelor științei logicii, în special, după cum vom vedea, a analizei logice a conceptelor și a analizei și evaluării atente a argumentelor în favoarea unei poziții sau a alteia. În privința istoriei filosofiei, filosofii analitici accentuează importanța reconstrucțiilor logice ale pozițiilor și argumentelor filosofilor considerați. După cum sintetizează un reprezentant de seamă al filosofiei analitice, Tyler Burge:

Filosofia nu este în primul rând un corp de doctrină, o serie de concluzii sau sisteme sau mișcări. Filosofia, atât ca produs, cât și ca activitate, rezidă în prezentarea detaliată a problemelor, clarificarea înțelesului, dezvoltarea și critica argumentului,

13 elaborarea ideilor și a punctelor de vedere. Filosofia constă în unghiuri, nuanțe, stiluri și revizuirii ale autorilor individuali.¹

În opinia autorului citat, toate acestea constituie

(...) grandoarea, bogăția și substanța intelectuală a subiectului nostru.²

În mod tipic, criticii stilului analitic de filosofare spun că filosofia analitică „nu vede pădurea din cauza copacilor”, fiind aridă, excesiv de specializată și îndepărtată de „marile probleme” ale filosofiei. Mai mult, unii dintre acești critici clamează că filosofia analitică este „moartă” sau „pe moarte”. Poate că în privința primului gen de reproș există un sâmbure de adevăr, dar, pentru a folosi o altă figură de stil, acesta trebuie să fie luat „cu un grăunte de sare”. Filosofii analitici contemporani nu rezonează cu preocupările unor filosofi cum au fost, de exemplu, Nietzsche, Kierkegaard, Sartre și alții, care au abordat teme precum sensul vieții, destinul omului, sursa binelui și a răului și altele asemenea într-un stil literar atrăgător, oarecum mai accesibil publicului larg, de unde și popularitatea acestora. Pe de altă parte însă acest gen de reproș este în bună măsură rodul unei prejudecăți izvorâte din necunoaștere. Filosofia analitică este în continuitate cu preocupările unor filosofi din „marea tradiție” în filosofie, precum Aristotel, Descartes, Hume, Kant și alții, care au abordat teme bine circumscrise și în ale căror scrieri găsim niveluri înalte de sofisticare argumentativă. Cel care deschide faimoasa carte

¹ Tyler Burge, „Philosophy of Language and Mind: 1950–1990”, în *The Philosophical Review* 101 (1), 1992, p. 51.

² *Ibidem*.

14 a lui Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, a cărei primă ediție a apărut în 1871, așteptând să găsească acolo un răspuns la problema sensului vieții, va fi cu siguranță dezamăgit să constate că marele filosof era cu deosebire preocupat de problema adevărilor matematicii pure, pe care o formula ca fiind problema posibilității „sinteticii a priori”. În privința punctului de vedere, destul de răspândit printre reprezentanții disciplinelor umaniste, conform căruia filosofia analitică a murit sau este pe moarte, evidența pare a fi alta. Pentru a da doar câteva exemple, pe prima pagină web a unuia dintre cele mai puternice departamente de filosofie din lume, cel al *MIT School of Humanities, Arts and Social Sciences*, vizitatorul poate citi:

Toți membrii programului, oricare ar fi domeniile lor de interes special, consideră că dezvoltările în filosofia limbajului au avut un impact major general în filosofie de-a lungul secolului al XX-lea.

Apoi cititorii unor prestigioase publicații enciclopedice în domeniul filosofiei minții, cum sunt *The Oxford Handbook of Philosophy of Mind* sau *The Cambridge Handbook on Consciousness*, pot constata că autorii capitolului acestora sunt reprezentanți de seamă ai stilului analitic de filosofare. În peisajul filosofiei contemporane, filosofia analitică pare a fi de departe mișcarea cel mai bine conturată academic și profesional.

Subliniem de la bun început, dacă mai este nevoie, că filosofia minții, așa cum este ea practică astăzi, nu este în niciun caz un rival sau un substitut pentru teoriile științifice experimentale despre minte și se distinge de acestea atât prin problematica sa,

cât și prin metodele sale. Filosoful analitic al minții este preocupat de probleme cum sunt relația minții cu corpul, în particular cu creierul, natura stărilor mentale, rolul stărilor mentale în explicarea cauzală a comportamentelor noastre, identitatea personală de-a lungul timpului, cunoașterea altor minți și altele asemenea. Domeniul de investigație al filosofiei minții are în vedere, în primul rând, ființele umane, dar, după cum vom vedea în cel de-al doilea volum al acestui curs, poate include și creaturile non-umane, precum și computerele și programele acestora.

Ca și în cazul altor domenii ale filosofiei, problematica filosofiei minții tinde să se concentreze asupra a ceea ce este posibil sau necesar sau esențial, prin contrast cu ceea ce este pur și simplu. Omul de știință poate să descopere, de exemplu, că o anumită regiune a creierului este activată, atunci când avem o senzație de durere sau sperăm ceva. Filosoful minții dorește să știe dacă activarea acelei zone este necesară sau esențială pentru a avea o senzație de durere sau a spera ceva și se va întreba dacă o creatură care are altă alcătuire fiziologică și biochimică decât a noastră sau care nu are un creier, în sensul în care noi înțelegem acest termen, poate avea astfel de experiențe. Pe de altă parte, dacă filosoful este interesat mai curând de ceea ce poate fi sau este necesar să fie, aceasta nu înseamnă, după cum am menționat și mai sus, că rezultatele obținute în știința empirică³ nu sunt relevante pentru filosofie. Următorul pasaj, datorat unui important filosof contemporan al minții, E.J. Lowe (1950–2014), la lucrările căruia vom mai face referire în paginile ce urmează, este deosebit de lămuritor în privința relației dintre știință și filosofie:

³ În acest context și în cele ce urmează, folosim termenul „empiric” pentru a denota informații dobândite prin intermediul observației și experimentului.

Filosofia nu trebuie să fie practică în izolare față de investigațiile experimentale. Dacă dorim să obținem cunoștințe despre structura fundamentală a realității, nu putem să ignorăm ceea ce oamenii de știință bine informați experimental ne spun despre ceea ce, în opinia lor, există în lume. Totuși, știința urmărește să stabilească ceea ce *există* de fapt, date fiind dovezile empirice de care dispunem. Știința nu ne spune și nu poate să pretindă să ne spună ceea ce *ar putea* sau *nu ar putea* să existe și cu atât mai puțin ceea ce *trebuie* să existe, deoarece aceste chestiuni depășesc domeniul oricăror dovezi experimentale. Cu toate acestea, știința se poate folosi de dovezi experimentale pentru a stabili ceea ce există în fapt numai în lumina unei concepții coerente despre ceea ce *ar putea* sau *nu ar putea* să existe, deoarece dovezile experimentale pot fi numai dovezi pentru existența a ceea ce este cel puțin *posibil*. Furnizarea unei astfel de concepții coerente este una dintre principalele sarcini ale filosofiei.⁴

Întrucât mintea este obiect de investigație și pentru alte discipline, în mod remarcabil pentru psihologie, este important să distingem filosofia minții și prin metodele sale. Metodele filosofiei minții, ca și ale filosofiei în general, nu sunt experimentale, ci țin de așa-numita *reflecție filosofică*. Reflecția filosofică include analiza și clarificarea conceptelor, formularea de argumente pentru încercarea de a rezolva unele probleme și evaluarea unor astfel de argumente formulate de alții. Astfel, întrucât metodele filosofiei minții sunt cele ale filosofiei în general, este util și eficient, după cum vom vedea, să apreciem asemenea metode după succesul lor în alte arii de reflecție filosofică, în

sensul că, dacă o metodă a dat rezultate în alte arii, atunci o vom folosi și aici, iar dacă o metodă nu a dat rezultate în alte arii, atunci nu o vom folosi. În primul capitol al acestui curs universitar prezentăm unele concepte și metode utilizate în mod obișnuit de către filosofi și care vor fi utile cititorului în înțelegerea unor teme semnificative în filosofia minții.

Acest curs universitar, conceput în două volume și adresat, în principal, studenților facultăților de psihologie, are ca scop prezentarea într-o manieră concisă și cât se poate de clară a conceptelor de bază și a problematicei actuale a filosofiei minții. Măsura în care am reușit îndeplinirea acestui obiectiv o va da, firește, cititorul. Studiul filosofiei, în particular al filosofiei minții, este o întreprindere dificilă. Filosofii obișnuiesc să spună că filosofia ne înfățișează lucrurile ce ne păreau a fi familiare dintr-o perspectivă care le face să ne pară problematice și poate chiar provocatoare intelectual. Pentru ca acest curs universitar să fie de folos cititorului, recomand să fie citit nu numai cu atenție și „cu creionul în mână”, cum se spune, ci și într-un mod activ. Ideea este aceea ca lectorul acestui curs să învețe să gândească filosofic unele probleme și nu aceea de a memora ceea ce au spus alții despre acele probleme. Desigur, a gândi independent o temă sau alta presupune cunoașterea a ceea ce filosofii profesioniști au spus în privința acelei teme, dar înțelegerea propriu-zisă a unui text filosofic presupune, între altele, formularea unor exemple proprii în sprijinul unei pretenții filosofice, formularea în mod argumentat a unor contraexemple în privința unei pretenții filosofice și nu presupune în niciun caz respingerea din capul locului a unei pretenții filosofice numai pentru că ni se pare că este greu de acceptat. Cititorul trebuie să încerce să se angajeze

⁴ Lowe [2003], p. 5.

18 critic la lectura acestui curs, ceea ce nu înseamnă că trebuie să vină cu propria lui teorie și să desțelenească un teritoriu complet nou, ci să încerce să vină cu propriul lui mod de a reconstrui, de a elabora sau de a critica întemeiat un argument filosofic sau altul. Una dintre cele mai bune modalități de a verifica dacă am înțeles un text sau un argument filosofic constă din încercarea de a explica ideile din acel text sau argument cuiva complet nefamiliarizat cu studiul filosofiei. Dacă încercarea eșuează, înseamnă că nu am înțeles noi înșine ceea ce am citit. Nu trebuie dat credit cuiva care ne spune: „Eu am înțeles despre ce este vorba, dar nu pot să exprim clar aceasta”. Gândirea este într-atât de strâns legată de limbaj, încât cineva care se exprimă neclar și confuz într-o anumită temă gândește neclar și confuz despre acea temă. Subiectele filosofice sunt îndeajuns de profunde și de dificile ca să nu le mai împovărăm cu un limbaj obscur și greu de înțeles. Nu trebuie să fie subestimată importanța întrebărilor în filosofie. Filosoful român Nicolae C. Ionescu (1890–1940) — mai cunoscut ca Nae Ionescu — spunea că un curs de filosofie este mai curând un curs de probleme filosofice decât un curs de soluții filosofice, iar în privința valorii filosofiei, unul dintre cei mai mari filosofi și logicieni ai tuturor timpurilor, britanicul Bertrand Russell (1872–1970), nota:

Filosofia merită să fie studiată nu de dragul unor răspunsuri definitive la întrebările sale, întrucât, de regulă, niciun răspuns definitiv nu poate fi cunoscut ca fiind adevărat, ci mai curând de dragul întrebărilor însele, deoarece aceste întrebări largesc concepția noastră despre ceea ce este posibil, ne îmbogățesc imaginația intelectuală și diminuează siguranța dogmatică ce ne împiedică mintea să speculeze; însă, mai presus de toate, deoarece,

prin măreția universului contemplat de filosofie, minții însăși i se redă măreția și aceasta devine capabilă de acea uniune cu universul, care constituie binele său suprem.⁵

19

În concluzie, nu-l invit pe cititor să memoreze un corp de idei filosofice despre minte, ci să gândească cu propria lui minte despre unele dintre cele mai profunde probleme pe care filosofia le-a abordat vreodată: mintea.

15 octombrie 2014

⁵ Bertrand Russell, *Problems of Philosophy*, London, Williams and Norgate, 1912, cap. XV, „The Value of Philosophy”. În cele ce urmează, acolo unde nu se menționează traducătorul/traducătorii, citatele din alte limbi decât limba română apar în traducerea noastră — D.G.

Concepte și metode filosofice

În munca lor, filosofii folosesc o gamă largă de concepte și metode specifice. În acest capitol expunem unele concepte și metode utilizate în mod obișnuit de către filosofi. A învăța să folosiți aceste instrumente teoretice poate fi o sarcină provocatoare, dar efortul de a stăpâni aceste instrumente va fi răsplătit în capitolele care urmează, în care vom discuta teme semnificative în filosofia minții.

1.1 Elemente de teoria relațiilor

1.1.1 Conceptul de *relație* este un concept central în investigațiile filosofice. În sensul teoriei relațiilor, o *relație* este o caracterizare a unui obiect în raport cu cel puțin un obiect.⁶ De exemplu, spunând „Vlad este fiul lui Dan” îl caracterizăm pe Vlad prin intermediul relației ... *este fiul lui* ...; spunând „Bușteni este între Sinaia și Predeal” caracterizăm orașul Bușteni în raport cu orașele Sinaia și Predeal prin intermediul relației ... *este între* ... și ...

⁶ Aici și pe parcursul capitolelor care urmează vom înțelege prin „obiect” *tot ce poate fi gândit cu sens*. În acest înțeles larg, în locul termenului „obiect” vom folosi uneori și termenul „entitate”.

1.1.2 Relațiile care caracterizează un obiect în raport cu un singur obiect se numesc „relații diadice”, cele care caracterizează un obiect în raport cu două alte obiecte se numesc „relații triadice” etc. De exemplu, ... *este fiul lui* ... este o relație diadică, iar ... *este între* ... și ... este o relație triadică. Studiul relațiilor diadice este fundamental pentru studiul relațiilor în general. În cele ce urmează, „*R*” desemnează o relație diadică oarecare, iar „*M*” desemnează o mulțime oarecare de obiecte despre care are sens să spunem că se pot afla sau nu în relația *R*. Indiferent de natura lor, relațiile se studiază prin raportare la următorul grup de proprietăți:

1. *Reflexivitatea*. *R* este o relație reflexivă în mulțimea *M*, dacă pentru orice obiect *x* din *M* obiectul *x* stă în relația *R* cu sine.

În mulțimea numerelor, relația ... *este egal cu* ... este reflexivă: orice număr este egal cu sine. În mulțimea localităților din România, relația ... *este în același județ cu* ... este reflexivă: orice localitate este în același județ cu sine. Se spune că o relație *R* este ireflexivă în mulțimea *M*, dacă niciun obiect din *M* nu stă în relația *R* cu sine. În mulțimea oamenilor, relația ... *este mama lui* ... este ireflexivă: niciun om nu este propria lui mamă. Se spune că o relație *R* este nereflexivă în mulțimea *M*, dacă nu orice obiect din *M* stă în relația *R* cu sine, dar există cel puțin un obiect din *M* care nu stă în relația *R* cu sine. În mulțimea oamenilor, relația ... *face bine lui* ... este nereflexivă: nu orice om își face bine sieși, dar există oameni care își fac bine lor înșiși.

2. *Simetria*. *R* este o relație simetrică în mulțimea *M*, dacă pentru oricare două obiecte *x* și *y* din *M*, dacă *x* stă în relația *R* cu *y*, atunci *y* stă în relația *R* cu *x*.

În mulțimea oamenilor, relația ... *este frate cu* ... este simetrică: dacă *x* este frate cu *y*, atunci *y* este frate cu *x*. Se spune că o relație *R* este asimetrică în mulțimea *M*, dacă oricare ar fi obiectele *x* și *y* din *M*, dacă *x* stă în relația *R* cu *y*, atunci *y* nu stă în relația *R* cu *x*. În mulțimea oamenilor, relația ... *este mama lui* ... este asimetrică. Se spune că o relație *R* este nesimetrică în mulțimea *M*, dacă *R* nu este simetrică, dar există cel puțin două obiecte *x* și *y* din *M*, astfel că, dacă *x* stă în relația *R* cu *y*, atunci *y* stă în relația *R* cu *x*. În mulțimea oamenilor, relația ... *iubește pe* ... este nesimetrică: dacă *x* iubește pe *y*, atunci se poate ca *y* să iubească pe *x* sau se poate ca *y* să nu iubească pe *x*.

3. *Tranzitivitatea*. *R* este o relație tranzitivă în mulțimea *M*, dacă pentru oricare trei obiecte *x*, *y* și *z* din *M*, dacă *x* stă în relația *R* cu *y* și *y* stă în relația *R* cu *z*, atunci *x* stă în relația *R* cu *z*.

Într-un arbore genealogic, relația ... *este strămoș al lui* ... este tranzitivă: dacă *x* este strămoș al lui *y*, și *y* este strămoș al lui *z*, atunci *x* este strămoș al lui *z*. Se spune că o relație *R* este intranzitivă în mulțimea *M*, dacă pentru oricare trei obiecte *x*, *y* și *z* din *M*, dacă *x* stă în relația *R* cu *y*, și *y* stă în relația *R* cu *z*, atunci *x* nu stă în relația *R* cu *z*. Într-un arbore genealogic, relația ... *este descendent direct din* ... este intranzitivă: dacă *x* este descendent direct din *y*, și *y* este descendent direct din *z*, atunci *x* nu este descendent direct din *z*. Se spune că o relație *R* este netranzitivă

24 în mulțimea M , dacă R nu este tranzitivă, dar există cel puțin trei obiecte x , y și z din M , astfel că, dacă x stă în relația R cu y , și y stă în relația R cu z , atunci x stă în relația R cu z . Relația ... *este prieten cu* ... este netranzitivă: dacă x este prieten cu y , și y este prieten cu z , atunci se poate ca x să fie prieten cu z sau se poate ca x să nu fie prieten cu z .

1.1.3 Diferite relații pot fi caracterizate în funcție de aceste proprietăți. De exemplu, relația ... *este căsătorit cu* ... este ireflexivă, simetrică și intranzitivă, iar relația ... *este la nord de* ... este ireflexivă, asimetrică și tranzitivă. În următoarele două secțiuni vom discuta despre două tipuri de relații importante cu deosebire pentru filosofie: relația de cauzalitate și relația de identitate.

1.2 Condiții și cauze

1.2.1 O *condiție* este o stare de lucruri (un fenomen, un eveniment etc.) la care se face referire prin relația pe care o are cu o altă stare de lucruri, pe care o implică sau de care este implicată. Filosofii disting între condiții suficiente și condiții necesare.

1.2.2 Fie x și y două stări de lucruri. Se spune că x este o condiție *suficientă* pentru y , dacă nu se poate să aibă loc x și să nu aibă loc y sau, altfel spus, dacă ori de câte ori x este prezentă, y este prezentă. Iată câteva exemple:

- O umiditate relativă a aerului de 100% este o condiție suficientă pentru ploaie: nu se poate ca umiditatea relativă a aerului să atingă 100% și să nu plouă.

- A avea un fiu este o condiție suficientă pentru a fi un părinte: cineva nu poate avea un fiu fără să fie un părinte.

Un contraexemplu la pretenția că x este o condiție suficientă pentru y este un caz posibil în care se poate să aibă loc x și să nu aibă loc y . De exemplu, a iubi pe cineva nu este o condiție suficientă pentru a fi iubit de cineva: un om rău și depravat poate să iubească pe cineva fără a fi iubit de nimeni.

1.2.3 Se spune că x este o condiție *necesară* pentru y , dacă y nu poate să aibă loc fără să aibă loc x sau, altfel spus, dacă ori de câte ori y este prezentă, x este prezentă. Condițiile necesare mai sunt numite și „condiții esențiale” sau, cu un termen consacrat din limba latină, „condiție *sine qua non*”. Exemple:

- A avea combustibil este o condiție necesară pentru funcționarea unui automobil clasic: un automobil clasic nu poate să funcționeze fără a avea combustibil.
- A fi de sex masculin este o condiție necesară pentru a fi un tată biologic: cineva nu poate fi un tată biologic fără a fi o persoană de sex masculin.

Un contraexemplu la pretenția că x este o condiție necesară pentru y este un caz posibil în care se poate să aibă loc y fără să aibă loc x . De exemplu, a fi un animal terestru nu este o condiție necesară pentru a fi un mamifer: balenele sunt mamifere, dar sunt animale acvatice.